

# MEMORY OF SPOMIN THE WORLD SVETA



**unesco**

Slovenska  
nacionalna komisija

# SPOMIN SLOVENIJE

SLOVENSKA NACIONALNA LISTA – UNESCO SPOMIN SVETA

MEMORY OF SPOMIN  
THE WORLD SVETA

# SPOMIN SLOVENIJE

SLOVENSKA NACIONALNA LISTA – UNESCO SPOMIN SVETA



LJUBLJANA, 2023

CIP - Kataložni zapis o publikaciji  
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

09(497.4)(091)  
930.85(497.4)

SPOMIN Slovenije : Slovenska nacionalna lista - UNESCO Spomin sveta / [avtorji (po vrstnem redu besedil) Jure Volčjak ...  
[et al.] ; urednik Tomaž Miško]. - Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije, 2023

ISBN 978-961-6638-46-3  
COBISS.SI-ID 155453443

## NACIONALNA LISTA SPOMIN SVETA V SLOVENIJI

Unescov program Spomin sveta (Memory of the World) je program, namenjen pisni in dokumentarni dediščini, ki jo hranijo v kulturnih in drugih ustanovah. Sestavlja ga več registrov: mednarodni, ki je najbolj poznan, saj vsebuje vpise najpomembnejših pisnih dokumentov človeštva, regionalni, če v neki regiji obstaja, in nacionalni register dokumentarne dediščine, ki smo ga v Sloveniji poimenovali Nacionalna lista Spomin sveta. Slovenski Odbor za Spomin sveta je v skladu s pristojnostmi in kriteriji programa MoW v letu 2022 izbral prvih deset enot dokumentarne dediščine, za katere meni, da predstavljajo pomemben del slovenske kulture in zgodovine, ker vsaka na svoj način dokumentirajo določeno dogajanje naše preteklosti. V prihodnjih letih bodo na Nacionalno listo vpisane nove serije izbranih enot, tradicionalne pisne dediščine ter avdiovizualnih zapisov (fotografij, kart, filmov ipd.), ki dokumentirajo dogajanje v slovenskem prostoru. Ob tem želimo opozoriti, da je program Spomin sveta prvenstveno namenjen seznanjanju in osveščanju javnosti o pisnih in drugih dokumentarnih bogastvih, ki jih hranimo na slovenskih tleh. Pri odločanju za Nacionalno listo pa ni pomemben samo nacionalni vidik, ampak tudi razmislek o tem, kaj nas je ustvarilo kot narod in kaj tvori našo nacionalno identiteto. Poudariti je treba, da s kandidaturami za Nacionalno listo lahko poleg kulturnih in drugih javnih ustanov sodelujejo tudi zasebne ustanove ter posamezniki (ali lastniki zasebne dediščine), mednarodna združenja ter neprofitne in druge organizacije, če imajo v lasti ali hranijo pomembno dokumentarno dediščino za slovensko zgodovino.

mag. Natalija Glažar,  
*predsednica Nacionalnega odbora UNESCO Spomin sveta*

VABIMO K OGLEDU SPLETNIH VSEBIN:



Memory of the World



Nacionalna lista  
Spomin sveta – UNESCO





1

ARHIV  
REPUBLIKE  
SLOVENIJE

## SERIJA LISTIN GROFOV CELJSKIH, 1262–1456

Celjski grofje so bili najpomembnejša srednjeveška rodbina z izvorom na prostoru današnje Slovenije. Njihov vzpon sega v začetek 14. stoletja, ko je stara žovneška rodbinska posest postala deželnoknežji fevd, Žovneški pa štajerski deželnoknežji vazali. Povezovanje s Habsburžani in ostalimi rodbinami je bilo zanje daljnosežno zelo koristno. Leta 1322 so dedovali za sorodniki, grofi Vovbrškimi; med drugim so dobili polovico Celja. 16. aprila 1341 je rimsko-nemški cesar Ludvik IV. Bavarski naznanil, da je na prošnjo Friderika Žovneškega in s soglasjem avstrijskih vojvod povzdignil Friderika in njegove dediče v grofe Celjske. Serija listin grofov Celjskih v Arhivu RS obsega 738 originalov iz obdobja 1262–1456 in je največja sklenjena skupina celjskih listin, ki jih hranijo še v več

kot sedemdesetih arhivih Evrope: v Avstriji, Nemčiji, Italiji, Vatikanu, Romuniji, na Češkem, Slovaškem, Hrvaškem in Madžarskem. Listine Celjskih grofov so bile na podlagi pariške mirovne pogodbe (1919), arhivske konvencije med Republiko Avstrijo in Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev (1923) ter arhivskega protokola med Republiko Avstrijo in Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo (1958) šele v osemdesetih letih 20. stoletja v treh predajah vrnjene iz dunajskega Hišnega, dvornega in državnega arhiva (HHStA). V seriji so med drugim vse najpomembnejše celjske listine: podelitev grofovskega naslova (1341), pokneženje (1436), več listin o sklenitvi miru in dedni pogodbi s Habsburžani leta 1443 in drugo.



2



4



3

1. Rimsko-nemški cesar Ludvik IV. Bavarski naznanja, da je na prošnjo Friderika Žovneškega in s soglasjem stricov, avstrijskih vojvod, povzdignil Friderika in njegove dediče v grofe Celjske. Obenem določa meje nove grofije, ki temelji na gospostvu Lemberg pri Šmarju, odslej pa velja za grofijo Celje. 1341, april 16., München; orig. perg., nemščina, sig.: SI AS 1063/4065. Foto: Matej Kristovič.

2. Cesar Karel IV. Luksemburški povzdigne svobodna Hermana I. in Viljema Žovneška v državna grofa Celjska. 1372, september 30., Brno; orig. perg., nemščina, sig.: SI AS 1063/4291.

3. Cesar Sigismund Luksemburški povzdigne grofa Friderika II. in sina Ulrika II. grofa Celjska v državna kneza Rimsko-nemškega cesarstva ter jima podeli v fevd grofije Celje, Ortenburg in Strmec (Sternberg). 1436, november 30., Praga; orig. perg., nemščina, sig.: SI AS 1063/4478.

4. Pečat grofa Ulrika II. Celjskega z zadolžnice, ki jo je 1. novembra 1429 izdal očetu grofu Frideriku II. Celjskemu (sig. SI AS 1063/4463). V sredini pečatnega polja stoji na kupu vej divja žena z razpuščenimi lasmi in razkritimi prsmi, okrog ledij ima ovito draperijo, ki jo pridrži z levico, v kateri drži tudi pokončen tristrani kvadrirani celjski grb; v desnici drži šlem z grofovsko krono in žovneškim šlemnim okrasom; na šlem je pritrjeno šlemno ogrinjalo, ki je pravzaprav listni ornament; v pečatnem polju ob divji ženi je tudi zaenkrat še nerazumljiv napis. (Opis pečata: Katja Žvanut, Pečati grofov Celjskih. Ljubljana, 2001, str. 74–75.)

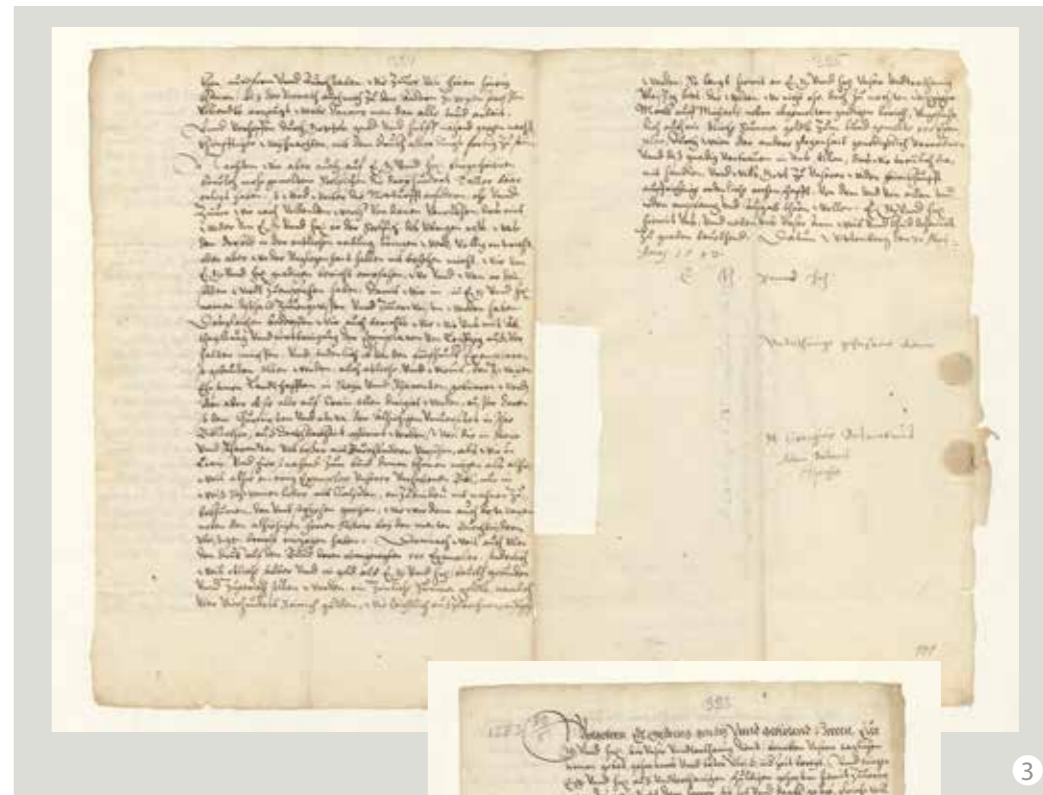
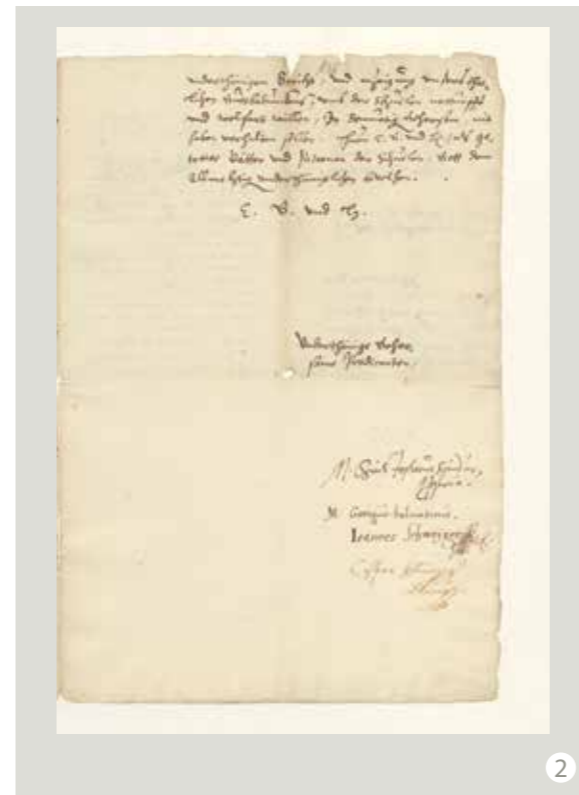


ARHIV  
REPUBLIKE  
SLOVENIJE

## KORESPONDENCA PRIMOŽA TRUBARJA IN DRUGIH PROTESTANTSKIH PISCEV, DRUGA POLOVICA 16. STOLETJA

Obdobje protestantske reformacije in prevlade njene luteranske smeri ima v slovenskem zgodovinopisju pomembno mesto. Izpostavljen je predvsem prelomni prispevek vodilnih slovenskih protestantov na jezikovnem, knjižnem in širšem kulturnem področju. Svojemu verskemu in z njim prepletenemu vzgojnemu poslanstvu so se v drugi polovici 16. stoletja, ko je protestantizem na Slovenskem doživel vrhunec in zaton, posvečali zlasti protestantski duhovniki oziroma predikanti. Temeljno politično oporo so jim zagotavljali deželni stanovi Kranjske, Štajerske in Koroške, posebej člani stanov iz vrst višjega in nižjega plemstva ter meščanstva. Pomoč protestantizmu, natančneje luteranstvu in deželnim Cerkvam augsburške veroizpovedi, je prihajala tudi od drugod, zlasti iz

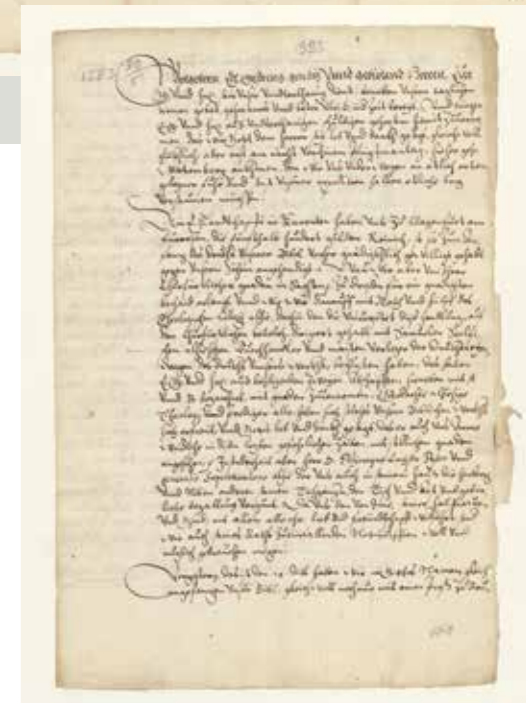
vojvodine Württemberg, o čemer med drugim pričajo pisemski stiki. Kar zadeva pisma protestantov, povezanih s slovenskim ozemljem, sta v zadnjih desetletjih izšli dve objavi: Pisma Primoža Trubarja (1986) in Pisma slovenskih protestantov (1997). V obeh delih je več pisem iz fonda Deželni stanovi za Kranjsko, ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije, vendar gre le za poslana, ne pa tudi prejeta pisma ter v glavnem za pisma slovenskih in ne tudi tujih protestantov, ki jih vključuje fond. Različnost korespondentov in raznolikost vsebine, ki se večinoma nanaša na ustroj in delovanje Cerkve v osrednji slovenski deželi Kranjski, dajeta korespondenci poseben pečat. Jezik glavnine pisem je nemški, pisava gotica, nekaj pisem pa je latinskih.



1. Pismo Primoža Trubarja deželnim stanovom Kranjske, med drugim o tem, da se je na njihovo pobudo odločil vrniti v Ljubljano. Tübingen, 26. januar 1561. Nemški jezik. Pismo je v celoti napisano s Trubarjevo roko. SI AS 2, šk. 89, fasc. 54/3, sn. 1, str. 393–396.

2. Zadnja stran pisma Krištofa Spindlerja, Jurija Dalmatina, Janeza Schweigerja in Gašperja Kumpergerja kranjskemu deželnemu glavarju, upravitelju in poverjenikom glede deželnostanovske šole, njenih učencev, učitelja in njegovih pomočnikov ter kantorja. S. I. (Ljubljana), s. d. (pred 11. junijem 1578). Nemški jezik. Izvirni podpisi avtorjev pisma. SI AS 2, šk. 92, fasc. 54/8, sn. 2, str. 132–139.

3. Pismo Jurija Dalmatina in Adama Bohoriča kranjskim deželnim poverjenikom o njunem prihodu v Wittenberg, tiskanju Svetega pisma in vprašanjih, ki jih imata glede vezave, odpreme izvodov po izidu ipd. V pismu sta Dalmatin in Bohorič zapisala: »Predvčeraj, to je 28., smo v božjem imenu, čeprav samo na eni stiskalnici, začeli s tiskanjem naše Biblije in če bo zaloga črk zadoščala, kmalu tudi še na dveh drugih stiskalnicah, tako da bo vedno dovolj dela. Zato upamo, da bomo z božjo milostjo in pomočjo okrog božiča s tiskanjem vsekakor končali.« Prevedel Jože Rajhman (J. Rajhman, Pisma slovenskih protestantov. Ljubljana: ZRC SAZU, 1997, str. 93). Wittenberg, 30. maj 1583. Nemški jezik. Izvirni so Dalmatinov in Bohoričev podpis ter pečata. SI AS 2, šk. 88, fasc. 54/2, sn. 3, str. 323–326.





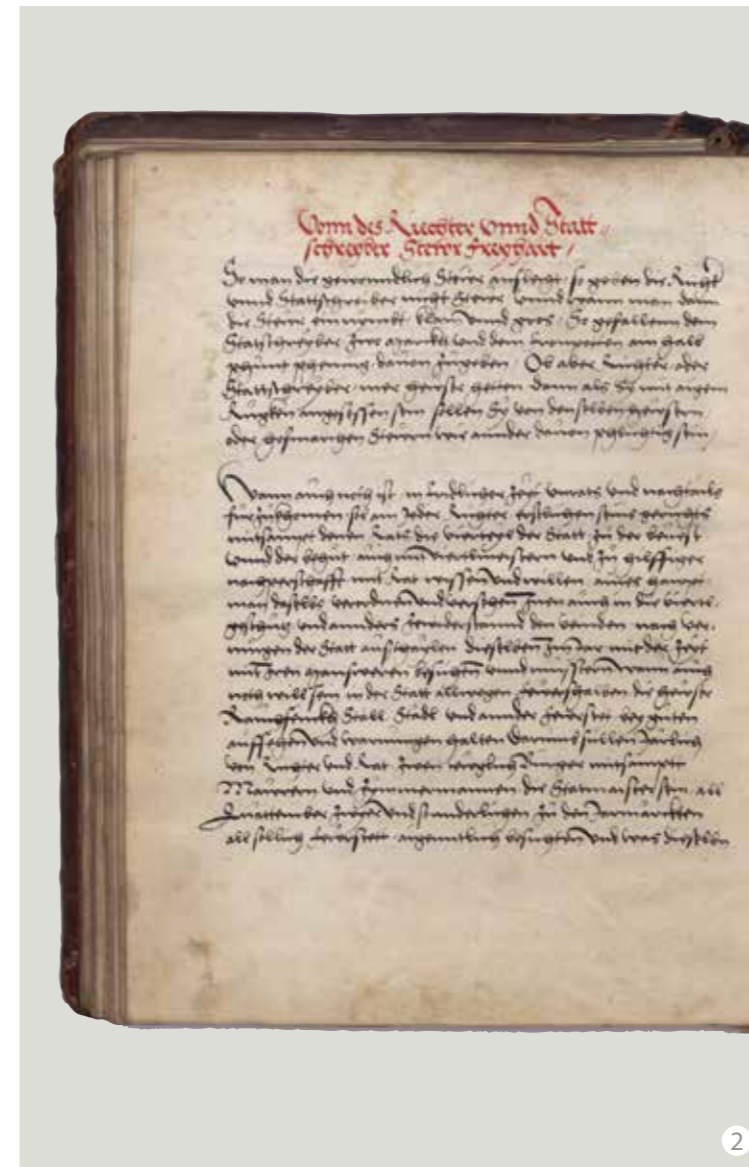
1

## ZGODOVINSKI ARHIV NA PTUJU

### PTUJSKI MESTNI STATUT, 1513

Salzburški Ptuj so leta 1479 zasedli Ogrji in ga obdržali 11 let, dokler ga niso zavzele cesarske čete in je postal deželnoknežja last. Habsburžani so mesto zaradi strateške pomembnosti obdržali do leta 1511, ko so finančne težave prisilile cesarja Maksimilijana I., da je Ptuj prodal s pravico do ponovnega odkupa salzburškemu nadškofu Lenartu Hodiškemu. Nadškof je 17. julija 1513 s spremstvom prijahal v mesto, kjer so ga slovesno sprejeli. Seznanil se je z njegovim stanjem, nato pa dal sestaviti nov statut. Ta pomembni pravni dokument, ki je podrobno urejal delovanje mesta, je bil sestavljen v razmeroma kratkem času – v le 20 dneh, zagotovo tudi na račun predloge, tj. statuta iz leta 1376. Nadškof Lenart ga je potrdil v petek, 5. avgusta 1513.

Na eni strani kaže 207 členov statuta prizadevanje mestnega gospoda, da iz mesta kar največ pridobi, in mestnih oblasti, da nesebično poskrbijo za mesto; na drugi strani pa meščanov, da si znotraj mestnega obzidja zagotovijo normalno življenje. Za Ptuj sta sicer ohranjena dva srednjeveška mestna statuta, ki sta edina tovrstna pravna spomenika za območje celinskih mest na Slovenskem. Ostala celinska mesta so namreč imela t. i. privilegijsko pravo. Ker se statut iz leta 1376 danes hrani v knjižnici vojvode Avgusta v nemškem mestu Wolfenbüttel, je v Zgodovinskem arhivu na Ptuj shranjeni statut iz 1513 še toliko bolj poseben in seveda že sam po sebi edinstven.



2



3

1. Ptujski mestni statut iz leta 1513 se danes hrani v Zbirki rokopisov Zgodovinskega arhiva na Ptuj pod signaturo SI\_ZAP/0070\_00067. Foto: Matej Kristovič.

2. Ptujski mestni statut, fol. 42 verso. 184. člen (drugi odstavek) odreja ukrepe v primeru požarne nevarnosti: »Kadar se v mestu pokaže nuja zaradi vzdrževanja požarnega reda v hišah, dimnikih, hlevih, šupah in drugih ognjiščih, naj sodnik in svet določita po dva sposobna meščana, ki so jim za odstranjevanje nepravilnosti pri ognjiščih določeni zidarji in tesarji. To sta mestna mojstra, ki naj vsake kvatre dvakrat in še posebej v času letnih sejmov pregledujeta vsa ognjišča; kar mestna mojstra prijavita mestnim delavcem, da je potrebno popraviti, morajo imenovani nadzorniki takšno nepravilno gradnjo porušiti in zgraditi varnejšo. Če pa zaradi nepredvidnosti izbruhne v mestu požar, mora tisti, v čigar hiši je gorelo, plačati mestu dva funta denaričev globe; če požar sporoči sam ter se to potrdi, naj bo tri dni in noči zatem svoboden, seveda, če uživa knežjo svoboščino; če pa požar sporoči nekdo drug in prinese prvi škaif vode, dobi od mesta funt denaričev, drugi (gasilec) pol funta in tretji (gasilec) šestdeset denaričev.« Prevedel Dušan Kos (M. H. Masten, D. Kos, 1999. Statut mesta Ptuj 1513. Ptuj, Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ptuj, ZRC SAZU, str. 225).

3. Statut sestavlja 48 pergamentnih listov formata 21,5 × 29,5 cm. Trde lesene platnice, ki so dober centimeter večje, so prevlečene z rjavim usnjem in se zapirajo z medeninasto sponko. Dokument je pisan v zgodnjenovoveški različici nemškega jezika in nemški kurenti. Foto: Matej Kristovič.



1

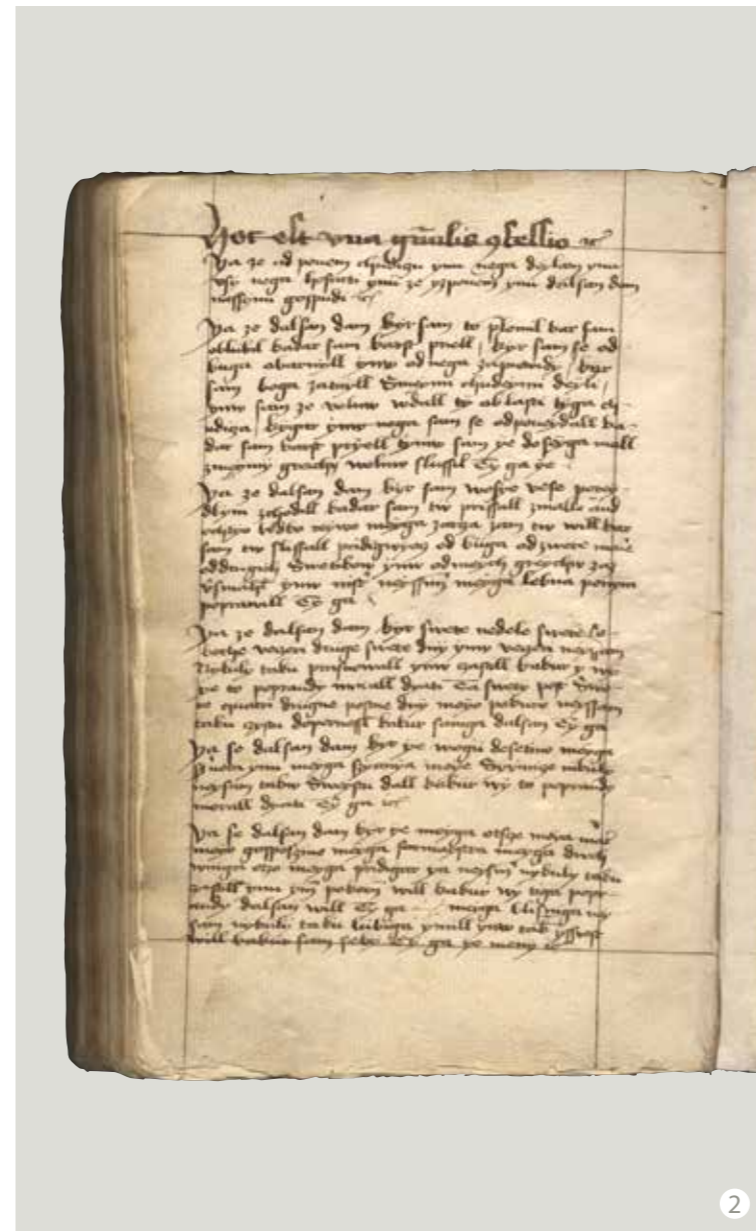
NARODNA IN  
UNIVERZITETNA  
KNJIŽNICA,  
LJUBLJANA

## STIŠKI ROKOPIS, OKOLI LETA 1428

Slovensko slovstvo sega v srednji vek, ko so nastala nabožna besedila, ki predstavljajo prva pisna pričevanja o slovenskem jeziku. Zapisovali so jih duhovniki, zato med temi prvimi zapisi prevladujejo molitve, liturgične pesmi in spovedni obrazci. V latinskem kodeksu, ki je nastal v prvi polovici 15. stoletja v cistercijskem samostanu v Stični na Dolenjskem, so na zadnjih petih straneh zapisana štiri besedila, ki jih danes poznamo pod imenom Stiški rokopis. Besedila obsegajo dve inačici obrazca splošne spovedi Jaz se odpovem hudiču in njegovim delom, začetno kitico velikonočne pesmi Naš Gospod je od smrti vstal, molitev pred pridigo Milost in gnada našega gospoda in marijanski spev Čaščena bodi, kraljeva mati te milosti.

Kodeks vključuje tudi kratek slovarček latinsko-slovenskih izrazov, na petih mestih latinskega besedila pa so zapisane slovenske interlinearne glose, tj. prevodi latinskih izrazov.

Stiški rokopis je tretji najstarejši ohranjeni srednjeveški rokopis v slovenskem jeziku in obenem najstarejši tovrstni rokopis, ki ga hranimo v Sloveniji. Je eno prvih pisnih pričevanj o našem jeziku in s tem dragocen dokument o začetkih slovenske pisane besede. Besedila so bila zapisana za pastoralne potrebe stiškega samostana, zato niso pomembna le z verskega in jezikovnega vidika, temveč imajo tudi kulturno-zgodovinski pomen in so s tem pomemben element slovenske kulturne dediščine.



2



3

1. Zadnja stran stiškega rokopisa z molitvijo Milost ino gnada in spevom Češčena bodi kraljeva mati te milosti. Milost ino gnada je prošnja, ki jo je pridigar z verniki molil pred pridigo, Češčena bodi pa je prevod latinskega marijanskega speva Salve Regina, ki so ga molili po pridigi. Foto: Maj Blatnik (NUK).

2. Splošni spovedni obrazec Jaz se odpovem na prvi strani Stiškega rokopisa. Besedilo je najverjetneje bral duhovnik sam, za vsakim odstavkom, ki se začinja s »Krivega se spoznam (...),« so verniki odgovarjali s kratkim kesanjem »Tega je meni (žal...)«. Besedilo kesanja ni zapisano v celoti. Peti odstavek obrazca se nanaša na oddajanje desetine: »Ya ze daljan dam kyr že wogü dejetino meýga / Jyuoeta ýnu meýga Jžyanýa moye Sývinice nikulý / neýjam takw Sweýstü dall kakür wý to popraudý / morall dýati Ty ga etc.« (Krivega se spoznam, ker desetine od svoje perutnine in svoje setve in svoje živinice nikoli nisem tako zvesto dajal, kakor bi bil to po pravem moral storiti. – Tega itd.). Prečrkoval in prevedel Jože Toporišič [J. Toporišič, Stiški rokopis, študije. Ljubljana: Slovenska knjiga, 1992, str. 12]. Foto: Maj Blatnik (NUK).

3. Stiški rokopis so slovenska besedila, vpisana v rokopisno knjigo z latinskimi besedili (NUK, Rokopisna zbirka, Ms 141). Rokopisna papirna knjiga (21,5 × 13,25 cm) je vezana v ovčje usnje. Foto: Maj Blatnik (NUK).



1

NARODNA IN  
UNIVERZITETNA  
KNJIŽNICA,  
LJUBLJANA IN  
NARODNI MUZEJ  
SLOVENIJE

## PREŠERNIANA, PRVA POLOVICA 19. STOLETJA

Narodni muzej Slovenije in Narodna univerzitetna knjižnica hranita edinstveni zbirki dokumentov, povezanih z največjim slovenskim pesnikom Francetom Prešernom. Prešeren je svojo poezijo dvignil na najvišjo raven umetniškega izražanja in s tem slovenski jezik umestil kot enakovrednega med ostale evropske jezike, zato predstavljata zbirki eno najvidnejših slovenskih literarnih zapuščin.

Zbirka Narodnega muzeja Slovenije obsega 22 sklopov: latinsko šolsko nalogo, več šolskih spričeval, pisma staršem in prijateljema Mihi Kastelici ter Matiji Čopu, univerzitetno diplomu, različne odvetniške akte, mrliški list in uradni prepis zapuščinskega akta. Najslikovitejša je zagotovo univerzitetna diploma, zapisana na pergamentu z originalnim pečatom, s katero je dunajska univerza razglasila Franceta Prešerna za *doctorem in iure*. V zapuščini izstopajo tudi osnutki in rokopisi

pesmi ter cenzurno-revizijski rokopis Poezij iz leta 1846.

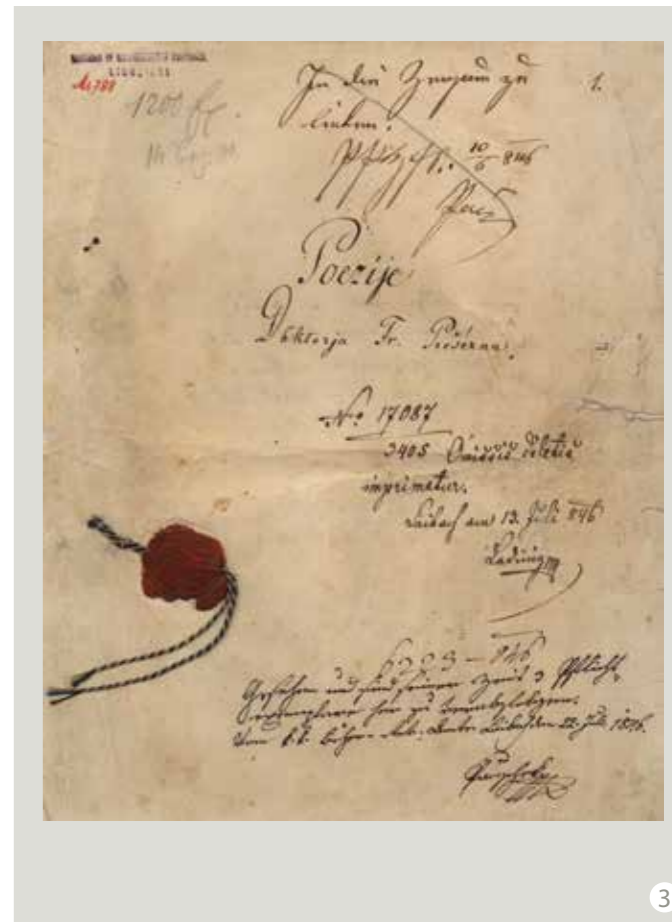
Rokopisna zbirka Narodne in univerzitetne knjižnice hrani največji del Prešernove ostaline. Sestavlja jo zelo raznoliko gradivo, ki šteje več sto kosov. V njej najdemo pesnikove osebne dokumente, kot so »Zlate bukve« ribniške osnovne šole, spričevala, družinski rodovnik, uradne listine in sodne spise iz obdobja njegove advokature, korespondenco ter rokopise posameznih pesmi in številne prepise. Posebej dragocene so štiri različice Zdravljice, ki predstavljajo redko ohranjeni primer natančne geneze posameznega avtorjevega dela. Sem sodi tudi Prešernov tiskarski rokopis Poezij iz leta 1846, ki skupaj s cenzurno-revizijskim rokopisom iz Narodnega muzeja Slovenije dokumentira nastanek in usodo ene temeljnih in najpomembnejših pesniških zbirk v slovenski literarni zgodovini.



2



4



3

1. Prešernovi rokopisi Zdravljice iz fonda NUK. Marca 2020 je Zdravljica prejela Znak evropske dediščine. To priznanje jo uvršča med najpomembnejše spomenike, ki pričajo o zgodovini evropske ideje in povezovanja.

2. Cenzurno-revizijski rokopis Prešernovih Poezij iz leta 1846 (NMS). Foto: Blaž Gutman.

3. Poezije Doktorja Fr. Prešerna – cenzurni tiskarski rokopis (NUK). Digitalna kopija, dostopna tudi na portalu Digitalne knjižnice Slovenije.

4. Dunajska univerzitetna diploma z dne 27. marca 1828, s katero je France Prešeren postal doktor prava (NMS). Foto: Tomaž Lauko.





1

## FRANČIŠKANSKI SAMOSTAN NOVO MESTO

### KNJIŽNICA FRANČIŠKANSKEGA SAMOSTANA, NOVO MESTO, 1469–1800

Knjižnica frančiškanskega samostana v Novem mestu velja za eno najstarejših ohranjenih in še delujočih knjižničnih zbirk na Slovenskem. Frančiškani so v Novo mesto pribežali iz Bosne pred turško nevarnostjo leta 1469. S seboj so prinesli več dragocenih knjig. V knjižnici hranijo 39 inkunabul in več srednjeveških rokopisnih kodeksov, najznamenitejši med njimi je rokopisni gradual na pergamentu iz leta 1418. Knjižnica obsega bogat nabor humanističnih avtorjev in fond knjig iz časa protestantizma. Poleg knjig z versko vsebino so v knjižnici tudi knjige s področja medicine, zgodovine, zemljepisa, matematike, fizike, filozofije, antične literature, arhitekture in likovne umetnosti. Knjižnica se je močno razvila po letu 1746, ko je bila v prostorih samostana ustanovljena gimnazija.

Za lokalno zgodovino je še posebej pomembna retrospektivna kronika samostana iz 18. stoletja. Bogat arhiv iz časa gimnazije (1747–1870) obsega maturitetne naloge, spričevala, kartografsko in notno gradivo, domoznansko zbirko, listine o gradovih ipd. Celoten fond knjižnice šteje približno 20.000 enot, od tega je približno 7.000 enot gradiva z letnico izida pred 1800. Knjižnica je v samostanu od svoje ustanovitve, nikoli ni bila preseljena, izropana ali razdejana, zato se je ohranila v celoti. Ima nacionalni pomen, saj je pomemben vir za preučevanje kulturne zgodovine, zgodovine šolstva in cerkvenih organizacij na Slovenskem in širše. Leta 1951 je bila zaradi kulturnozgodovinske pomembnosti zavarovana kot kulturni spomenik.



2

1. Pogled v prostor knjižnice Frančiškanskega samostana Novo mesto. Foto: © Boštjan Pucelj.

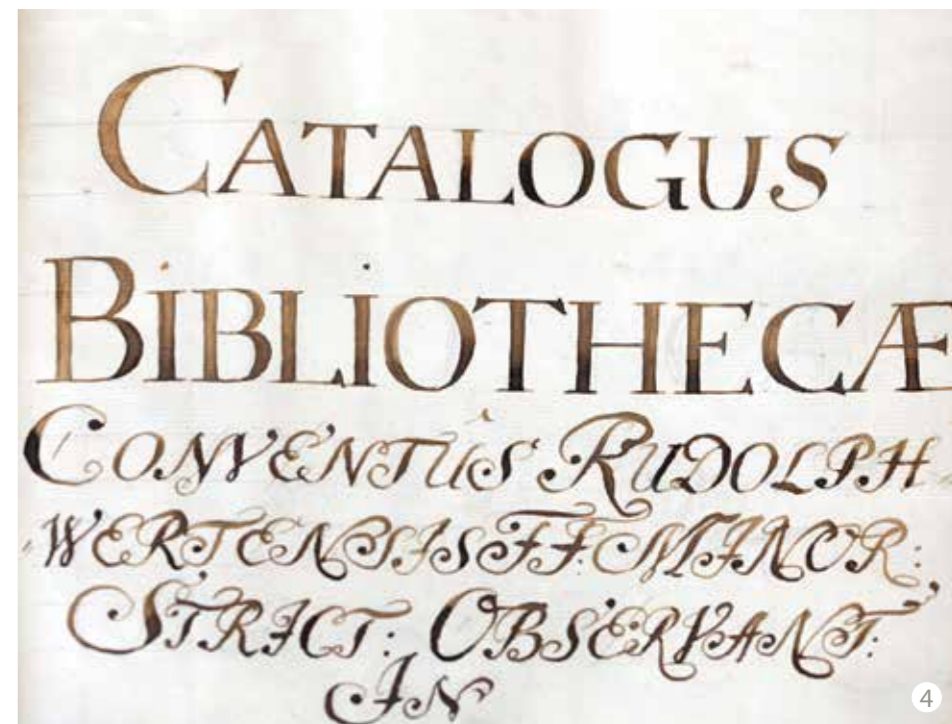
2. Naslovna stran Dietenbergove Biblije iz leta 1582. Foto: © Boštjan Pucelj.

3. Police v knjižnici Frančiškanskega samostana Novo mesto. Foto: © Boštjan Pucelj.

4. Najstarejši rokopisni katalog knjižnice Frančiškanskega samostana Novo mesto. Foto: © Boštjan Pucelj.



3



4



JAVNI GOSPODARSKI  
ZAVOD ZA  
PROTOKOLARNE  
STORITVE  
REPUBLIKE SLOVENIJE,  
GRAD BRDO

## BIBLIJA JURIIA DALMATINA, 1584

Biblija Jurija Dalmatina je najpomembnejše delo slovenske protestantske književnosti in sploh slovenske pisane besede z začetka novega veka ter edinstveno delo na kulturnozgodovinski razvojni poti slovenstva. Dalmatin je prevodu Svetega pisma posvetil skoraj desetletje svojega življenja. Čeprav je imel poleg latinščine tudi precej znanja grščine in hebrejščine, je pri delu izhajal iz nemškega prevoda Martina Lutra. Biblija je bila natisnjena v nemškem Wittenbergu leta 1583, saj je deželni knez tisk v Ljubljani prepovedal. Od celotne naklade 1.500 izvodov je danes v Sloveniji evidentiranih 39 primerkov, v tujini pa vsaj 45. Vpisani izvod je hranjen na Gradu Brdo pri Kranju, ki je bil v času protestantizma sedež plemiške družine Egkh-Hungerspach.

Njen najvidnejši predstavnik, Janez Jožef Egkh, je bil Trubarjev prijatelj in član komisije, ki je leta 1560 pregledala Trubarjeva dela, da ugotovi, ali so skladna z augsburško veroizpovedjo in ali so ustrezno prevedena v slovenski jezik. Izvrstno ohranjeni primerek je vezan v galunsko usnje bele barve in ima na prednji platnici slepo vtisnjen Lutrov doprni portret. Dalmatinov prevod Biblije je štirinajsti prevod tega dela v svetovne jezike. Kar dvesto let je zaradi široke uporabe vzdrževal slovensko in pravopisno normo, v uporabi pa je ostal do Japljevih prevodov iz osemdesetih in devetdesetih let 18. stoletja. Delo ima nacionalni pomen in pomen za razvoj slovenskega jezika ter kulturno civilizacijski pomen prevoda biblije, predstavlja tudi vir za zgodovino krščanstva na Slovenskem.

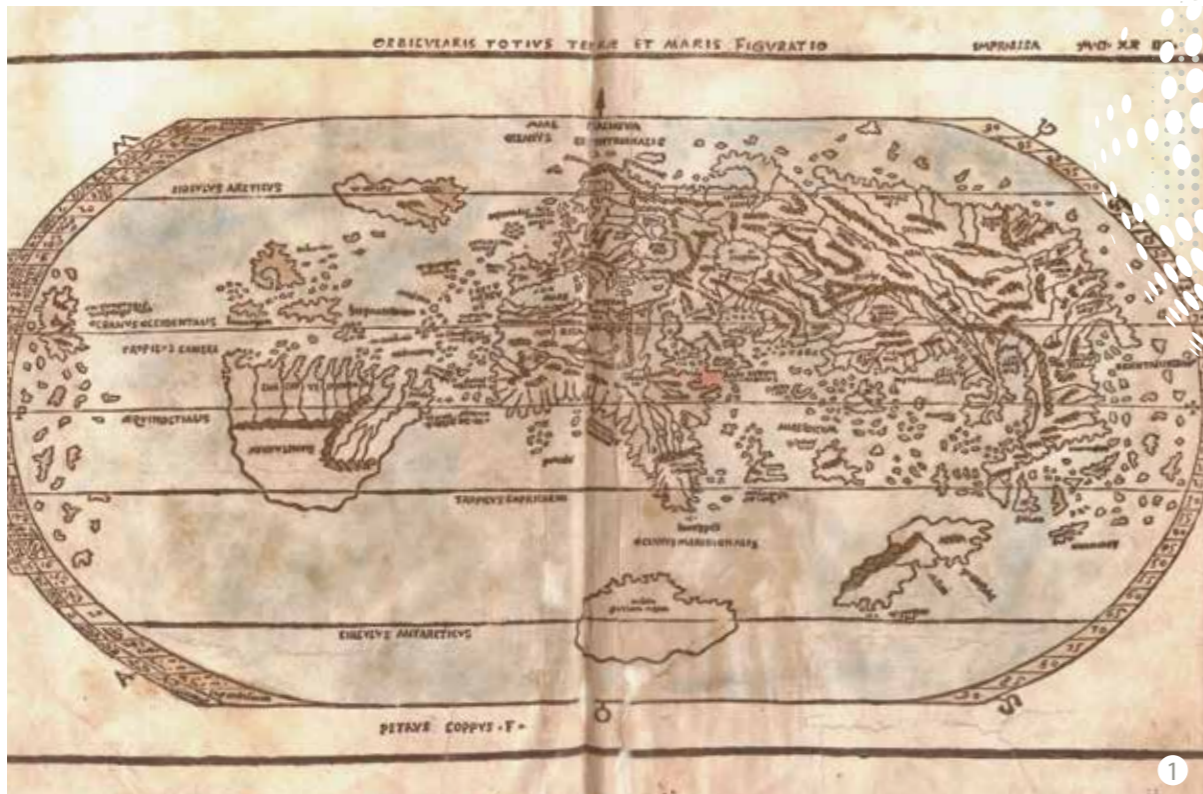


1. Dalmatinovo Biblijo so v 1500 izvodih, ki obsegajo po 1520 strani, wittenberški tiskarji natisnili v 166 dneh, tj. med 28. majem in 9. novembrom 1583. Foto: Tomaž Lauko (NMS).

2. Dalmatinov prevod Svetega pisma, naslovna stran. Foto: Maj Blatnik (NUK).

3. Dalmatinov prevod Svetega pisma, detajl naslovne strani Nove zaveze z upodobitvijo krilatega leva, simbola evangelista Marka. Foto: Maj Blatnik (NUK).

4. Knjižni ovoj Dalmatinovega prevoda Svetega pisma je prevlečen z belim galunskim usnjem in okrašen s slepimi odtisi. Foto: Maj Blatnik (NUK).



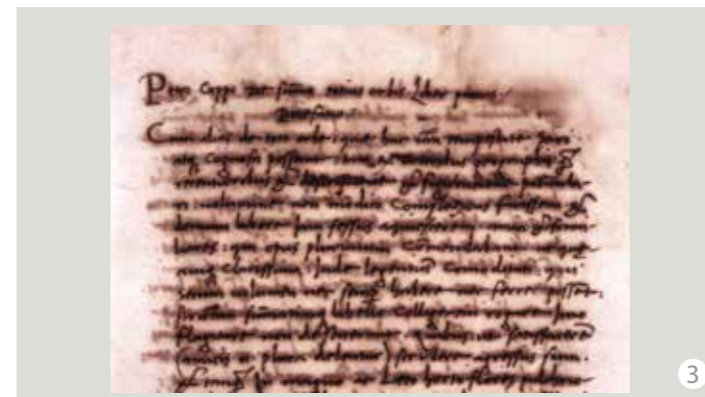
POMORSKI MUZEJ –  
MUSEO DEL MARE  
»SERGEJ MAŠERA«  
PIRAN – PIRANO

PIETRO COPPO, PIRANSKI KODEKS DE SUMMA TOTIVS ORBIS, 1524–1526

Piranski kodeks De summa totius orbis je delo Pietra Coppa (ok. 1469–ok. 1555), po rodu Benečana, živečega in delujočega v Izoli, ki velja za enega najpomembnejših horografov in kartografov svojega časa. Nastanek kodeksa datiramo v leta 1524–1526 in je najdragocenejši kartografski dokument, hranjen na ozemlju Republike Slovenije. Sestavljata ga v enoten knjižni blok vezana rokopisa De summa totius orbis, ki je povzetek prvega Coppovega obsežnega dela De toto orbe, in priložnik za obalno plovo Portolano. Obe ma je privezanih še petnajst koloriranih, v lesorezni tehniki tiskanih zemljepisnih kart, t. i. Tabulae, zato predstavlja kodeks prvi znani poskus združitve tiskanih zemljepisnih kart v atlas.

Tabulae so svetovni unikat in največja dragocenost celotnega kodeksa; štirje zemljevidi so datirani (1524, 1525, 1526), na desetih pa je tudi odtis Coppovega imena ali inicialk. Zemljevid Istre, ki je datiran z letnico 1525, je najstarejša ohranjena pokrajinska upodobitev tega polotoka in je bil zaradi natančnosti podlaga vsem nadaljnjim kartografskim prikazom.

Piranski kodeks ima velik regionalni pomen za zgodovino slovenskih primorskih mest, velik umetnostnozgodovinski pomen, uvrščamo pa ga tudi med kulturno dediščino svetovnega merila.



1. Karta sveta, na kateri so označene tudi stopinje. Pietro Coppo, 1524, 24 × 42 cm. Arhiv Pomorskega muzeja Piran. Foto: Dušan Podgornik, 2001.

2. Karta Istre predstavlja najstarejšo ohranjeno pokrajinsko karto tega polotoka. Pietro Coppo, 1525; 25,5 × 33,6 cm. Arhiv Pomorskega muzeja Piran. Foto: Dušan Podgornik, 2001.

3. Petri Coppi De sum[m]a totius orbis Liber primus, Praefatio. Uvod prve knjige Piranskega kodeksa. V besedilu avtor navaja, da je znane podatke o svetu povzel iz opisov in upodobitev antičnih in sodobnih geografov. Arhiv Pomorskega muzeja Piran. Foto: Dušan Podgornik, 2001.



1

## PRIRODOSLOVNI MUZEJ SLOVENIJE

### HERBARIJSKA KNJIGA JANEZA KRSTNIKA FLYSSERJA, 1696

Herbarijska knjiga Janeza Krstnika Flysserja iz leta 1696 je najstarejši herbarij na Slovenskem. Razvoj tehnike sušenja rastlin med papirjem pod obtežitvijo sega v 16. stoletje. Omogočila je trajno hranjenje rastlinskega materiala in začetke znanstvenega dokumentiranja rastlinskih vrst. Flysserjev herbarij nazorno dokumentira, kako so izdelovali in imenovali prve zbirke posušenih rastlin, ki so bile sprva vezane v herbarijske knjige. Knjiga obsega 204 strani z 993 razmeroma dobro ohranjenimi rastlinami, ki so razporejene po abecednem redu latinskih imen. Čeprav v herbariju ni podatkov o nahajališčih, strokovnjaki ocenjujejo, da so bile rastline najverjetneje nabrane na območju nekdanje Beneške republike, nekaj pa je tudi okrasnih in gojenih vrst.

Za poimenovanje rastlin je Flysser uporabil večino takrat razpoložljive strokovne literature, ki so jo napisali znani svetovni naravoslovci od antike do renesanse, latinska imena pa je ponekod dopolnil tudi z nemškimi. S herbarijem sta neposredno povezana tudi njegova lastnika, pomembna kranjska naravoslovca, brata Žiga in Karel Zois, ki sta prva zbirala slovenska (kranjska) imena za poimenovanje rastlin. Po njuni zaslugi je herbarij ostal na Kranjskem in je danes shranjen v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. Herbarijska knjiga Janeza Krstnika Flysserja je eden najstarejših dokumentov o stopnji razvoja botanike in začetkih naravoslovnega delovanja v 17. stoletju pri nas ter ima poleg znanstvene tudi veliko kulturno in zgodovinsko vrednost.



2



4



3

1. Flysserjev herbarij je velika knjiga z lesenimi, v usnje vezanimi platnicami. Foto: David Kunc.

2. Na naslovni strani je zapisano, da je zbirko živih rastlin uredil Janez Krstnik Flysser, doktor filozofije in medicine iz Ljutomera, na stroške Janeza Gabrijele Gallermayerja, učitelja filozofije in doktorja medicine, tedaj javnega zdravnika. Z rimskimi številkami je zapisana letnica 1696. Foto: David Kunc.

3. V herbariju je nekaj splošno razširjenih alpskih vrst, na primer planika (*Leontopodium alpinum*). Socvetja planike so botanike verjetno spominjala na levje tačke, zato so jih poimenovali leontopodium (grško *leon* »lev«, *podion* »tačka«). Foto: David Kunc.

4. V herbariju je primerok krompirja (*Solanum tuberosum*). Vrsta izvira iz Amerike, od koder so jo v prvi polovici 16. stoletja v Evropo verjetno prinesli Španci. V 17. stoletju so krompir v Evropi gojili kot okrasno rastlino, redko so ga uporabljali tudi za prehrano. Na slovenskem ozemlju so ga po priporočilu cesarja začeli saditi v prvi polovici 18. stoletja, Marija Terezija pa je izdala celo uredbo o njegovem obveznem pridelovanju. Foto: David Kunc.



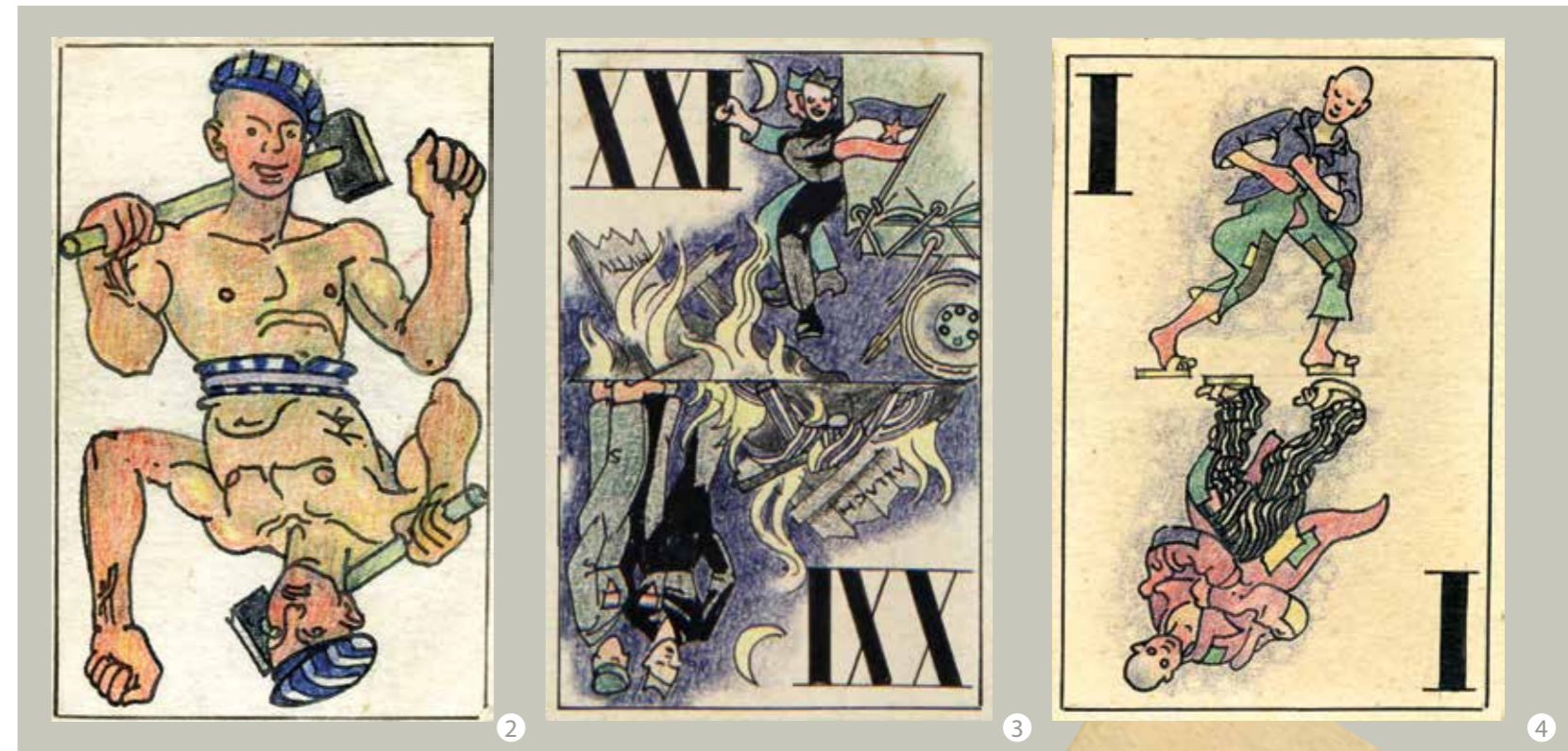
1

MUZEJ  
NOVEJŠE IN  
SODOBNE  
ZGODOVINE  
SLOVENIJE

## TABORIŠČNI TAROK UMETNIKA BORISA KOBETA, 1945

Taboriščni tarok je v prvih dneh maja 1945, tik po osvoboditvi in med čakanjem na pot domov ustvaril arhitekt in slikar Boris Koba. Komplet 54 kart dimenzij 9 x 6 cm je risal s tušem in barvno kredo v nemškem koncentracijskem taborišču Allach, podružnici Dachaua. Simbolika tega taroka se zelo razlikuje od klasičnih podob priljubljene družabne igre. Koba je na kartah poustvaril podobe iz taboriščnega življenja, kakršnega je doživel v taboriščih Dachau, Überlingen in Allach med februarjem 1945 in osvoboditvijo. Upodobil je prihod jetnikov, sprejemno proceduro, prizore iz vsakdanjega življenja, »počitek« na pogradih, hranjenje, kopanje rovov za tovarne orožja, teror idr.

Na srčev as je zapisal »PRINTED-BY-KOBE-BORIS-NO-142841-KZ-ALLACH« in s tem, zlasti s svojo taboriščno številko, poudaril, da so bili jetniki popolnoma razčlovečeni in ponižani na najnižjo možno raven. Koba Taboriščnega taroka ni ustvaril za igranje, saj je namesto običajnih desetk pika in križa narisal pik-asa in križ-asa. Trivialno funkcijo priljubljene igre je podredil sporočilnosti umetniškega dela, ki je nastalo na podlagi pretresljive osebne in kolektivne izkušnje poniževanja in trpljenja v najtežjih življenjskih okoliščinah. Taboriščni tarok Borisa Kobeta je izrazit dokument nacionalne zgodovine iz časa II. svetovne vojne in obenem edinstven in samosvoj umetniški izdelek ter kot tak pomemben element tako slovenske kot svetovne kulturne dediščine. Karte hrani Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.



2

3

4

1. Boris Koba, Taboriščni tarok, komplet kart, 1945. Foto: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.

2. Boris Koba, Taboriščni tarok, Škis, inv. št. RI-1132. Foto: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.

3. Boris Koba, Taboriščni tarok, Mond, inv. št. RI-1131. Foto: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.

4. Boris Koba, Taboriščni tarok, Pagat, inv. št. RI-1111. Foto: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.

5. Boris Koba, Taboriščni tarok, Srčev as, inv. št. RI-130. Foto: Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije.



5

## Spomin Slovenije. Slovenska nacionalna lista – UNESCO Spomin sveta

Urednik: Tomaž Miško

Avtorji (po vrstnem redu besedil): Jure Volčjak, Arhiv Republike Slovenije (1); Lilijana Žnidaršič Golec, Arhiv Republike Slovenije (2); Dejan Zadravec, Zgodovinski arhiv na Ptuj (3); Marijan Rupert, Narodna in univerzitetna knjižnica (4); Samo Kristan, Narodna in univerzitetna knjižnica (5); Urša Pajk, Narodni muzej Slovenije (5); Ines Vodopivec, Narodna in univerzitetna knjižnica (6); Matej Hreščak, Narodni muzej Slovenije (7); Nadja Terčon, Pomorski muzej - Museo del mare »Sergej Mašera« Piran - Pirano (8); Špela Pungaršek, Prirodoslovni muzej Slovenije (9); Tina Fortič Jakopič, Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije (10); Gojko Zupan, Ministrstvo za kulturo, Direktorat za kulturno dediščino (10) in Tomaž Miško, Mestna knjižnica Ljubljana (4, 6–10).

Redakcija besedil: Natalija Glažar, Tomaž Miško, Gojko Zupan in Aleksander Žižek.

Jezikovni pregled: Petra Brezinščak (Mestna knjižnica Ljubljana)

Založil in izdal: Arhiv Republike Slovenije, zanj Andrej Nared

Izdajo financira Slovenska nacionalna komisija za UNESCO

Izdano v sklopu letnega programa Nacionalnega odbora UNESCO Spomin sveta za leto 2023. Člani odbora v tem mandatu: Natalija Glažar (Arhiv Republike Slovenije), Marjotka Hafner (Slovenska nacionalna komisija za UNESCO), Alenka Miškec (Narodni muzej Slovenije), Tomaž Miško (Mestna knjižnica Ljubljana), Ines Vodopivec (Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana), Gojko Zupan (Ministrstvo za kulturo, Direktorat za kulturno dediščino) in Aleksander Žižek (Zgodovinski arhiv Celje).

Oblikovanje: Mintcolibri • Tina Pregelj Skrt, s. p., Celje

Tisk: Litteralis, d. o. o., Ljubljana

Naklada: 500 izvodov

Ljubljana, 2023

Brezplačna publikacija

© Arhiv Republike Slovenije, 2023

